

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XVI—XVII

BELGRADE
1985—1986

<http://www.balcanica.rs>

Велимир МИХАЈЛОВИЋ
Филозофски факултет
Нови Сад

СЛОВЕНСКИ АНТРОПНИМИ ОД VII ДО X ВЕКА У НЕМАЧКИМ ИЗВОРИМА У ПОРЕБЕЊУ СА НАШИМ ОНОМАСТИЧКИМ ОСНОВАМА

Наслов овог чланка је заиста врло дуг, али друкчије се није могло ни рећи. Реч је о књизи Герхарда Шлимперта под називом *Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte*, из које сам издвојио и коментарисао примере у хронолошком раздобљу које је истакнуто у наслову овога рада. Пре него што објасним принципе и тешкоће које прате овакве подухвате, потребно је нешто рећи о аутору, и о његовој књизи. Герхард Шлимперт припада генерацији истакнутих источнонемачких лингвиста и преваходно ономастичара који за собом има велики број радова из историје лужичких језика, језичких контаката словенско-немачких и обратно, теоретских чланака из области упоредне граматике словенских језика, средњовековне историје понемчених Лужичана, древне словенске хидрономије на немачком тлу, о везама старих Лужичана са другим словенским народима путем сравњивања ономастичких материјала, итд. Једном речју, овог еминентног лингвисту занимају сви аспекти општесловенске ономастике и, захваљујући њему, добили смо књигу о којој се може рећи све најлепше. Поменута књига прошла је незапажено од стране наших језичких стручњака, али она је стварно незаобилазна за историју нашег (и не самог нашег!) језика; она говори о словенским личним именима када ми (јужнословенски народи) још нисмо били примили хришћанство, она мења наша схватања о прасловенским рефлексима, обогаћује прасловенски антропонијумски фонд, она је, као што рекох, незаобилазна, она запањује акрибичношћу аутора, она је... итд. То је књига која се мора узети у обзир у свакој прилици, било да је реч о словенској етимологији, било о ономастички

која је одувек била (по својим најстаријим примерима) празор и за фонетику, и за морфологију, па и за семантику прасловенских реконструкција. Герхард Шлимперт је стварно учинио велику услугу славистици. Иако је за овај чланак узет само један мањи део материјала из његове књиге, потребно је ипак навести које изворе је аутор користио. То су, на првом месту, средњовековне штампане повеље и документа из Саксоније, Тирингије, Помераније, Брандебурга и других севернонемачких градова, а оно што је за нас најважније, то је збирка старословеначких личних имена укључена у корпус на основу књиге Ота Кронштајнера. Аутор је грађу приказао у виду речника и зауставио се на 1400. години са образложењем да »um diese Zeit die slawischen Mundarten der untersuchungsgebiet in weiten Teil verklungen ist«. Не задржавајући се на другом делу књиге која обухвата, поред творбе антропонима, историјске фонетике и многе друге актуелне славистичке проблеме (од којих многи оригинално постављени и разрешени), хтео бих да најкраће поменем начин композиције појединих чланака Герхарда Шлимперта. Напомена која следи је у директној вези и са овим неопходним уводом у текст, и са питањем наших историјских и савремених ономастичких извора. Колеги Шлимперту не би требало замерити што из нашег, веома значајног ономастичког корпуса, цитира само Тому Маретића и Рјечник ЈАЗУ. То се дешава и другим ауторима у славистичком свету, а узроке треба тражити у неорганизованим контактима, нередовним изменама оваквих књига и публикација и у још неким другим организационим проблемима који ће се временом једном ваљда превазићи.

Мој поступак је био следећи. Прво сам из целог Шлимпертовог корпуса узео само примере до 1000. године и на тај начин добио збир од 59 антропонима. Овде су они представљени хронолошки, а не абecedним редом. Најстарији (и једини пример из тог века) је Дерван из 631—632. године записан као »dux gentis Surbiogum«, а најмлађи — женско име Вецеслава са краја X века. Руководећи се идејом да је данашња наша ономастика у експанзији у односу на дугогодишњи период мировања и да се тек у недавно време откривају огромни непознати ресурси овакве грађе, претпоставио сам да се на терену српскохрватског језика налази још веома много антропонимијских основа важних и за нашу историју, па и за оваква поређења. Стога сам из Шлимпертове књиге узео све примере до X века закључно, без обзира на то да ли се данас могу потврдити на подручју српскохрватског језика. У поређењу са лужичким и старословеначким примерима служио сам се, да тако кажем, коренским приступом, то јест, узимао сам и облике који су и по хиљаду година млађи од наведених антропонима у Шлимпертовој књизи. Ослањао сам се, наравно, на прасловенски модел о коме се у хроно-

лошком смислу може посебно говорити, али сматрам да до X века не може бити речи о узајамном утицају ове две етничке групе. Што се тиче старословенских примера, овде ствар стоји друкчије. Без обзира на разилажења лингвиста у вези са проблемом порекла јужнословенске заједнице, ови примери имају своју научну сврху, јер се односе на рани средњи век и показују врло старе словеначке антропониме који се успешно могу поредити са српскохрватским, уз напомену да су се оба ова језика у овој далекој прошлости свакако и географски додиривали. Примера из „доње Аустрије“, како их назива Шлимперт, има 24, што чини скоро 50% од издвојених личних имена, у распону од 154 године, тачније, од 791. до 945. године.

Свестан да сам оваквом двосмерном компарацијом учињу и доста пропуста, морам да поменем узроке у вези са нашим изворима, тачније, са систематизованом грађом наших имена и презимена. „Лексик презимена Хрватске“ (издат 1976) представља не само прекретницу за даља изучавања нашег патронимијског корпуса овог дела српскохрватског језичког подручја, већ и незаобилазни извор енормне масе ономастичких основа подједнако важних и за историју нашег језика, опште славистике, па и за много шира семантичка поребења на пољу индоевропеистике. Луцидна идеја Петра Скока, иницијатора објављивања ове велике акције аналитичког пописа становништва Хрватске на основу пописа из 1948, још није у нашој лингвистичкој јавности добила своју праву оцену. Не знам архивску ситуацију у Босни и Херцеговини и Црној Гори у односу на овај значајни попис становништва три године после завршетка другог светског рата, али са жаљењем морам да изнесем трагичну, и понављам *трагичну* чињеницу да су у своје време архивски руководиоци Србије и Војводине *уништили* овај прворазредни извор и сачували само статистичке, а не и ономастичке податке овог непроцењивог народног блага. Зато не изгледа ништа необично што многи наши ономастичари, нарочито са подручја Србије и Војводине, цитирају и дневне листове, тачније, имена и презимена из читуља у којима се неки пут пронађе и убикација. Но, овакав ненадокнадив губитак ублажава се у последње време појавом значајних књига и чланака из ове области. Библиографија ономастичких радова која се припрема за штампу у Заводу за језик ЈАЗУ и која обухвата импозантну цифру од преко 3.000 јединица, одсликаће жив успон ове запостављене гране наше лингвистике у односу на остали словенски свет.

Овај чланак треба схватити само као подстицај на сличне подухвате, а ономастичке подударности између лужичких Срба и Словенаца са народима српскохрватског језичког подручја захтевају много више радова, студија, па и књига. Нова сазнања о нашим изворима прошириће ову тему и омогућити

прилаз решавању узајамних веза између појединих словенских племена у прошлости.

Dervan (631—632). Овај најстарији антропоним носио је лужички кнез »*Dervanus dux gentis Surbiogum*«. У његовој основи лежи апелатив *дрво*, а његова древна старина лако се доказује помоћу историјске фонетике: данашњи доњо- и горњолужички апелативи гласе *drjowo* и *drjewo*, а у имену овога кнеза запажамо да у то време није била извршена метатеза ликовида, како то и аутор тачно уочава.

Наше паралеле нису бројне и налазимо их углавном у презименима. Наводим их са опрезом избегавајући облике *Дрвар*, *Дрваревић* и сл., који упућују на занимање и са логичном оградом да су нека од њих могла настати на основу фразеологизма: *Дрвац*, *Дрвенчић* (<Дрвенац), *Дрвенко*, *Дрвенков*, *Дрвенићак*, *Дрвота*.¹ Врло примамљиво делује идеја да наше презиме *Дервановић* у Зети² прикључимо овом пра-старом лужичком антропониму, али будући да њега носи потурчени род, овакво фонетско подударане може се третирати као случајно.

Vušan (789) — кнез Ободрита забележен у облику *Witzan*, води порекло од сложеног словенског личног имена *Вишеслав*.

Постојање оваквог личног имена на нашем терену лако доказујемо помоћу савременог презимена *Вишановић* забележеног у Крагујевцу.³ Наводим још пет примера везаних за крњу основу Вишц: *Вишак*, *Вишал*, *Вишец*, *Вишек*, *Вишић* (сви у Хрватској),⁴ као и презиме *Wischatow* забележено 1736. године у селу Кусићу у Банату.⁵

Dragovit (789) — »*rex Wiltorum*« (< *dragog* + *vitъ*) < *Vitomigъ*.

У нашем ономастичком систему постоји истоветна паралела забележена у списку Тихомира Остојића крајем прошлог века,⁶ па као литерарна креација, није ни погодна за поређење.

Sroguna, (791). Пример је из Горње Аустрије и аутор прихвата Кронштајнерову етимологију: *Sroguna* < *sъrogiti* = *kämpfen*.

Међутим, наши примери показују друкчију слику, тачније, искључују овакву етимологију. Облици *Спорин*,⁷ *Спорић*, *Спориш* и *Спорчић*⁸ се не могу објаснити немачким дијалекатским

¹ *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*, Zagreb 1978, 144.

² А. Јовићевић, *Зета и Љешкопоље*, СЕЗ, књ. XXXVIII, Београд 1926; упор. и лично име *Дерван* код Пачића (*Имеслов*, Пешта 1828, 34) које је литерарног порекла и наведено је у књизи свакако под утицајем Јана Колара.

³ „Политика“ од 13. VII 1972, 36.

⁴ *Leksik prezimena Hrvatske*, 718.

⁵ С. Пецињачки, *Неколико података из Неготинског и Вршачко-наланачког диштрика у 1736. години*. *Развитак*, IX/1, Зајечар 1969, 76.

⁶ М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Београд 1977, 81.

⁷ „Политика“ од 17. III 1971, 24.

⁸ *Leksik prezimena Hrvatske*, 607.

мешањем сугласника *n* и *b*, па је зато логично да словеначку *Споруну* разложимо као *Срог* -*ин* — *a*, другим речима, у овоме старом женском антропониму срећемо ишчезли облик *+Срог* (<*срогъ*), у старом значењу *обилан*, *богат*.

Tal — *Ljub* (791). Пример је из истог извора у коме се помиње и претходно женско име: »*De illis Sclavis, super quos fuerunt actores Taliup et Spoguna.*«

Аутор ово сложено име објашњава од *tal(ац)* + распрострањени антропонимијски сегмент *-љуб*. Први део овог имена је необично занимљив за историју наше антропонијске, јер су до сада наши облици на *Tal*-били без етимолошког коментара. Тешко је одређеније рећи шта представља први део овог сложеног имена, али бих радо помислио да би то могао бити и прасловенски глагол *+taliti* (*liquate*). Но, у сваком случају, наших примера има довољно који сведоче о овој врло старој словенској основи. Код нас је потврђен чак и композитум *Талислав* у презимену *Талиславић* из 1348. године у Дубровнику. Многобројне потврде постоје и за презиме *Талковић* са острва Пага почев од 1289. године;⁹ лично име *Талоје* из Дечанске хрисовуље из 1330. такође припада истој основи;¹⁰ код презимена *Талић* треба бити опрезан у односу на ареал, јер постоји могућност да му је у основи муслиманско лично име *Тале* (скраћени облик од *Талат*), али исто тако постоји могућност да се у њему крије и словенски антропоним *Tal*, као и у средњовековном насељу *Талско* у Даровници краља Стефана Првовенчаног из 1222; облик *Таловац* са територије Хрватске такође је потврђен доста рано за наше прилике — 1437. године. И тако, реконструкцијом наших ономастичких облика уз *Tal-ljub* са територије Горње Аустрије можемо додати и следеће антропониме: *+Talъ*, *+Talъko*, *+Talovac*, *+Taloj(e)*, *+Talislav*.

Dražko (798) — »*Thrasco, dux Aboritorum*«. Облик овог личног имена има јужнословенски рефлекс, јер би на том терену, судећи по упоредним граматикама словенских језика, оно морало да гласи *Даржко* или *Даршко*. У књизи која служи као основа ових анализа Герхарда Шлимперта постоји и овај пример па и *Drožek*, али треба нагласити да присуство оваквог фонетизма мења унеколико слику развитка познате Миклошићеве прасловенске групе *+tort*.¹¹

Наши примери су многобројни, навешћу само неке најстарије: у дечанском хрисовуљама постоје записана имена *Дражко* и *Драшско*, а од скраћене форме *Драж* — набрајамо чак 19 различитих комбинација;¹² *Drasco olim pater Milgosti*

⁹ APj, XVIII, 43.

¹⁰ М. Грковић, *Имена у дечанским хрисовуљама*, Нови Сад 1983, 179.

¹¹ APj, XVIII, 43.

¹² М. Грковић, *Имена...*, 177—178.

је становник Шибеника из 1386. године; *Драшковац* је топоним код Лесковца потврђен у турским дефтерима из 1453. године,¹³ итд., итд.

Samela (805) — »*dux Dalemincorum*«, аутор изводи од старог лужичког истоименог антропонима, а овај пак везује за заменицу *сам* коју констатује и у личном имену *Sambor*, потврђеног средином XIII века.

Самостално овакво лично име не постоји у нашем ономастичком систему, али га срећемо у облику *Самац* као лично име у Лици, па и као презиме у околини Нове Градишке и Новске у Хрватској. Презиме *Самић*, постало од антропонима **Сам*, забележено је у XVII веку.¹⁴

Semil (805) — кнез у области Далеминце. Везујући творбе-но овај антропоним за млађи *Sebor*, аутор наводи два решења за први сегмент ове сложенеце и изјашњава се, мада не изричито, за друго. Руднички, Малец и Брикнер су у првом делу видели заменицу *wsze* (*swe sie*) у пољском личном имену *Siebor*, а *Ján Svoboda* у чешком антропониму *Seslav* посесивну заменицу *sebe*, одбијајући горњу етимологију фонетском немогућношћу да *wsze* прелази у *se*, већ, у овом истом језику, у *še*.

Наша два примера потврђују исправност оваквог решења које се може објаснити и халпологијом. Први пример је необично занимљив и врло редак у антропонимији. Он гласи *Семидраг* и забележен је око 1080. у околини Дубровника и може се овако графички приказати: *Sebe-mi/l/-drag*, то јест *себи мио и драг*. Други пример је из Дечанске хрисовуље из 1330. године (*Седраг*), који, да тако кажем, звучи скромније, јер се дародавац овога антропонима задовољио само једним придевом.

Miloduch (806) — »*dux Sclavorum*« нема директних ономастичких паралела за целину, већ само за други део овог прасловенског композита. Додуше, *милодух* код нас припада ботаничкој терминологији и први пут га налазимо у Речнику Микаље у значењу *Ligusticum*.¹⁵ И о првом делу би се могло пронаћи много сличности са нашим ономастичким материјалом, али навешћу само један пример. То је антропоним *Милодраг* који се јавља у приморским документима још од XI века,¹⁶ као и много касније у турским пописима околине Београда.¹⁷ Судаћи по примерима код нас је у средњем веку

¹³ О. Зиројевић — И. Ерен, *Попис области Крушевца, Топлице и Дубочице у време прве владавине Мехмеда другог (1444—1446)*, Врањски гласник, IV, Врање 1968.

¹⁴ APJ, XIV, 557, 562.

¹⁵ Упор. топоним *Семедраг* код Горњег Милановца у Србији, од *Семедраг + јџ*.

¹⁶ APJ, VI, 678.

¹⁷ Исто.

¹⁸ М. Грковић, *Речник...*, 134.

лично име Дух морало бити знатно чешће, али и њихова малобројност доказује да је оваква основа била присутна: Дух је лично име у Лиштици у Херцеговини у XV веку, у истом веку је у облику Духо примећено и у области Бранковића у којој је евидентирано и лично име Духоје.¹⁸ Постојање презимена Духовић на острву Брачу (и свакако још и на другим местима) управо доказује да је оно могло настати само преко антропонима Дух или Духо.¹⁹

Čedrag (817) — »Ceadrag, dux Abodritorum«. Аутор сматра да је »1. Glied unklar.« Мислим да се овај антропоним може извести из прасловенског *Čedodorgъ, како и гласи (Чедодраг) једна савремена потврда оваквог личног имена у околини Зајечара у Србији.²⁰

Ljub (823) — »Filiū Liubi, regis Wiltzinorum«.

Овакав редак облик без суфикса би се можда могао објаснити помоћу нашег презимена Љубић, али, будући да овакво име није потврђено код нас, остаје да се каже да би то могла бити удаљена паралела.

Milogost (823) — »Milegastus, rex Wiltzorū«.

Директну паралелу налазимо у Дечанској хрисовуљи у којој је забележен *Мильгостъ* 1330. године²¹ и нешто касније (1386) у Шибенику и више пута латиничком графијом као *Milgostus*.²²

Tunglo (826) — »unus de Soraborum«. Аутор овај антропоним изводи од пуног облика **Togomirъ*, односно *Tog-l*.

Необично ретка антропонимијска основа на српскохрватском језичком подручју, али ипак постоје две паралеле. Лично име *Тугомир* са истоветним чешким панданом први доноси Јован Пачић 1828. године;²³ *Тугомирићи* су хрватско племе у XI веку са историјском потврдом два века касније од овог лужичког извора.²⁴ Треба свакако нагласити да је ово врло стара словенска основа коју у облику *Тобъа* налазимо још код Константина Порфирогенита у X веку.²⁵

Gostimysl (844) — антропоним са епитетом »dux«, забележен на острву Ригену у Данској.

У нашем ономастичком систему није сачувано овакво име, али основа *Гост-* је изразито честа и са врло старим потврдама:

¹⁸ Исто.

¹⁹ A. Jutronic, *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, Zbornik za nar. život JAZU XXXIV, Zagreb 1950.

²⁰ М. Грковић, *Речник...*, 209.

²¹ М. Грковић, *Имена...*, 188.

²² М. Зјаčić, *Spisi šibenskog notara Slavogosta (Quaternus imbrevituraturam Slavogosti notarii sibenicensis)*, Starine 44, Zagreb 1952, 1, 8, 34...

²³ *Имесловъ или рѣчникъ личны имена разны народа словянски*, скупно Јованъ Пачиць... у Будиму 1828, 106.

²⁴ V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatsko pravno-povijesni rječnik*, II, Загреб 1908—1922, 938.

²⁵ S. Rospond *Słowiańskie imiona w źródach antycznych*, Lingua Posnaniensis, XII/XIII, Poznań 1968, 109.

Гостимир у Хрватској 1071.²⁶ и 1222. године на територији Немањића у Србији, *Гостан*, Гостило, Гостиша и дечанским хрисовулама,²⁷ итд.

Рѣбуна (847). У оригиналу је ово лично име написано са сугласником *в* у другом слогу (Рѣвупа), а аутор га је поистоветио са глаголском основом *Приб-*, наводећи као паралеле старолужички антропоним Рѣбуна, пољски *Przybupa* и чешки *Přibipě*. Слично је поступио и Тома Маретић са презименом *Привидружић* из XIII века уз које читамо његов коментар: „Биће да је гријешком записано -в- уместо -б-.²⁸ „Судећи по необичној учестаности основе *Приб-* у средњем веку и у Лужичкој Србији и на нашем тлу, као и о раној присутности основе *Прив-*, вероватно је да се оваква промена дешавала још у прасловенско доба у корист прве основе. Основну карактеристику наше антропонијске основе *Приб-* чине два момента: велика старина и прилична учестаност: *Прибислав* је идентификовани српски кнез који је 981. или 982. године уписан на маргини једне странице Чедадског јеванђеља;²⁹ у дечанским хрисовулама — 20 комбинација са основом *Приб-*;³⁰ *Прибихвал* у истом веку у списима манастира Бање код Прибоја,³¹ итд., итд. Уз ову основу мора се поменути оригинално мишљење О. Н. Трубачова, познатог совјетског етимолога. Говорећи о релативно лабилном карактеру и етнонимије и антропонијије дунавских Словена, аутор истиче име моравског кнеза *Прибине* кога он третира као надимак и изједначава га са прасловенском речју *prijěbina*, и то на основу историјског податка да је овај кнез био »*filius ex alia coniuge*«, као и на основу постојања словеначког апелатива *prijebiš* у значењу *ванбрачно дете*.³² Неоспорно је да је кнез Прибина био ванбрачно дете, али то ипак не важи и за огромни број словенских антропонима на *Приб-* који се везују за другу основу. Сви ови примери, међутим, односе се на основу *Приб-*, а не на *Прив-* како гласи ова стара лужичка потврда из прве половине IX века.

Наша најстарија паралела односи се на већ поменути антропоним +Привидруг из XIII века у чију оригиналност је посумњао Тома Маретић, научник са необично истанчаним слу-

²⁶ АПј, III, 324.

²⁷ М. Грковић, *Имена...*, 169.

²⁸ АПј, XII, 211.

²⁹ Б. Сп. Радојичић, *Име српског кнеза Прибислава (891—892) на Чедадском јеванђељу*, „Дневник“ од 1. VII 1965.

³⁰ М. Грковић, *Имена...*, 197.

³¹ М. Шакога, *Прилог познавању манастира Бање код Прибоја*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе СР Србије, IX, Београд 1970, 45.

³² О. Н. Трубачев, *Языкознание и этногенез славян, Древние славяне по данным этимологии и ономастики*, Вопрос языкознания 5, Москва 1982, 7.

хом за нашу историјску ономастику. Иако су наши примери, који следе, млађи за више од једног миленијума од идентификованог кнеза Привислава, они ипак нешто казују. Савремено лично име *Привислав* налазимо у познатом Речнику Милице Грковић и то у *Мачви*, околини Лазаревца, у Студеници и Старом Влаху,³³ затим у селу Бровић у Херцеговини³⁴ и Паљиви код Уба у Србији.³⁵ Вероватно да има примера у другим деловима српскохрватског језичког подручја. Мада у нашој дијалектологији не можемо наћи много примера алтернације *б : в*, они ипак постоје. У једном делу Бачке и Срема и даље је присутан придев *дубљив* (паметан) паралелно са глаголом *утувити* у значењу *запамтити*. Уосталом, и поред доста оштре критике Ангоана Мејеа упућене на адресу Вацлава Махека, који је тврдио да је алтернација *б : в* прасловенска фонетска појава, Валентин Кипарски подржава ово Махеково мишљење и уводи у науку балтичко-словенски однос *б : п* који је, исто тако, дуго био оспораван.³⁶

Čistibor (857) — »Apud Zistiboron Sorabum«.

Уколико презиме *Стиборски*³⁷ није пољског порекла, оно би једино могло представљати паралелу овом лужичком облику, наравно, са елизијом првог дела овог сложеног антропонима.

Čimysl (?) (839) — »Cimusclo, dux Coledicorum«.

Аутор наводи као прво и једино старолужичко лично име и уз знак питања изводи га из *Čьstimyslъ.

Етимологија овог антропонима је врло сложена, те није чудно што уз његов облик аутор ставља знак питања. Највећи проблем представља први слог *Či* — и он је тим већи што постоји и на нашем терену где бисмо очекивали друкчији фонетизам од лужичког. Наши примери су: антропоним *Чибуод* из Дечанске хрисовуље из 1330. године³⁸ и презиме од исте основе — *Чибудинић* у Хрватској у XV веку. Будмани има врло занимљиво етимолошко решење за овај антропоним: „Постањем може бити од *чији* (подвукао В. М.) и императива *буди*, може бити да је *наход*, па (је) зато тако назван.“³⁹ Ова етимологија би могла бити тачна за лично име *Чибуод*, али како објаснити наш топоним *Чиово* (<Чихово) или презиме *Чихорић*, а готову лужичку *Чи-мисл*? Питање остаје ипак отворено, а решиће се можда на ширем општесловенском ономастичком плану.

Dobemysl (862) — »Tabomwizl, dux Obodritorum«.

³³ М. Грковић, *Речник...*, 161.

³⁴ „Политика“ од 26. X 1974, 38.

³⁵ „Политика“ од 5. III 1976, 30.

³⁶ V. Kiparski, „Slavische und baltische b/p Fälle“, Scando-slavica, XIV, Copenhagen 1968, 73–97.

³⁷ *Leksik prezimena Hrvatske*, 614.

³⁸ М. Грковић, *Имена...*, 211.

³⁹ АПЈ, II, 20.

У овом чланку аутор исправља своју ранију етимологију (+*Dabomyslъ*) и опредељује се за прасловенски придев +*doblъjъ* +*myslъ*.

Будући да придев +*doblъjъ* није потврђен у нашем апелативном фонду, примери који следе су необично значајни за историју наше ономастике и језика, јер указују на исти извор као и лужичко *Dobemysl*: *Добиш* је савремено презиме у Хрватској, најраспрострањеније у околини Славонске Пожеге, *Доблановић* у Истри код Пуле, *Добор* и *Доборчевић* (са архаичним суфиксом — *or*) — код Чаковца и Славонског Брода;⁴⁰ најстарији пример из патронимике је облик *Doblich* забележен 1334. године који Станислав Роспонд изводи од старог антропонима *Добљислав*,⁴¹ а од топонима — данашње село *Добановици* у Срему које је први пут забележено 1404. године.⁴²

Betaneo (864) — »*servus*«, *Корушка* (Аустрија). Реч је о старословеначком антропониму нејасног порекла. Шлимперт ипак наводи мишљење Кронштајнера који га везује за прасловенски глагол +*bъdeti*, а оваква основа је живо присутна у нашем ономастичком систему.

Byla, ж (864) — »*serva*«, *Корушка* (Аустрија).

Оригинални облик *Byla* упућује на прасловенско у (ы). Наших примера нема, јер у нашем ономастичком систему нису забележена имена типа *Dragobyl*, *Radobyl*, *Neprobyl*, као у чешком, словачком, пољском и лужичким језицима.

Volat (864) — »*Wolato et frater eius Zebedrach*«.

Антропоним је узет из списка алпских Словена који је пре десетак година издао аустријски ономастичар Кронштајнер. Етимологију аутор везује за апелатив *воља* (*Wille*), позивајући се на пољско *Wołęta*, чешко *Velat* и доњолужичко *Wóło* и *Wólis*. Упут на *Volgost* из 1327. садржи исту идеју.

Наши примери, међутим, не потврђују овакву етимолошку поставку, већ упућују на зооним *вол* (*bos*, *Stier*). Ако већ у овој истој књизи Герхарда Шлимперта постоје лична имена као што су *Sum* (< **somъ*, *Wels*), *Kozel* (1282), *Kolik* (1374), *Конач* (1379, < **konъ*), *Konik* (1296), *Konikovic* (1267), *Кокот* (1377), *Вукъ* (1369), итд., не видим разлога да и антропоним *Volat* — не укључим у овакав зоонимски ред. *Волен* је мушко име забележено у нашим споменицима од краја XI па све до XVII века; *Воленовић*, презиме изведено од њега у Дубровнику 1579. године; *Волеша* — антропоним потврђен 1062. и 1069; *Волета* није хипокристички од облика *Волен*, како пише у Рјечнику ЈАЗУ, већ од крњег облика *Вол-*, истоветан са пољским *Wołęta*; *Волетић* — презиме или очинство из 1392.

⁴⁰ *Leksik prezimena Hrvatske*, 132.

⁴¹ S. Rospond, *Południowo-słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem +itj* — Kraków 1937, 14.

⁴² J. Bösendorfer, *Crtice iz slavonske povijesti*, Osijek 1910, 242.

године из Босне; Волетин врх — микротопоним у Херцеговини,⁴³ *Volinovics* — »*piscator*« у Жабљу из 1720. године, *Volity* у Моноштру из 1772,⁴⁴ на острву Шолти из 1725,⁴⁵ у Вршцу из 1846,⁴⁶ у селу Вишесави у Србији из 1824. године,⁴⁷ а савремена презимена у Хрватској од ове основе су следећа: *Волак*, *Волаковић*, *Воланић*, *Воланшек*, *Волаш*, *Волек*, *Воленец*,⁴⁸ итд. Сви ови облици, укључујући и алпско *Volat* — из 864. године, изведени су од прасловенске речи **volъ*, а наведене форме довољно јасно говоре о њеној фреквентности у словенској антропониимији.

Dražna, ж (864) — »*serva*«, Корушка (Аустрија).

Ово старословеначко женско име забележено је у оваквом облику и много касније на истом терену. Ипак оно није скраћено од *Dražimira*, већ од *Dražimir*+а.

Основа *Драж*- је живо присутна и у антропониимији и у топонимији: *Дража* је женско име потврђено у Шибенику 1386. године;⁴⁹ *Дражмирь* — лично име у Дечанској хрисовуљи;⁵⁰ *Дражеј* у Задру из 1188 (»*Moimiri fratris Drascei*«),⁵¹ *Драживојевевић* и *Дражмил* — такође у Задру из 1579. и 1584. године; *Дражањ* је топоним у Смедеревском Подунављу из 1818,⁵² *Дражевац* у околини Београда са потврдом из 1516,⁵³ *Дражевићи* — насељено место у Босни из 1468,⁵⁴ *Дражево* у Рами, такође у Босни,⁵⁵ *Драженовац* у околини Барајева из 1528,⁵⁶ *Дражетих* и *Дражин* — презимена у Шибенику из 1386,⁵⁷ *Дражило* — презиме у Миријеву из 1824,⁵⁸ *Дражин До* — топоним у Херцеговини, *Дражиновић* — топоним у околини Ужица, *Дражимировац* — насеље у Ресави, у Србији, итд.

Krotiła, ж (864) — »*serva*« у Корушкој (Аустрија), аутор је изводи од прасловенског придева **krot-*.

⁴³ Сви примери су из АПј.

⁴⁴ Д. Поповић, *Срби у Бачкој до краја XVIII века*, САН, посебна издања, књ. СХСIII, Етнол. институт, књ. 3, Београд 1952, 269, 298.

⁴⁵ В. Zelić-Bučan, *Popis pučanstva splitske nadbiskupije 1725. godine*, Izdanja Historijskog arhiva u Splitu, sv. 6, Split 1967, 275.

⁴⁶ »Сербске новине« из 1846. године, 34.

⁴⁷ В. Крстић — Н. Петровић, *Протокол кнеза Милоша Обреновића 1824—1825*, САНУ и Архив Србије, Пос. издања, књ. СDDX, Одељ. историјских наука, књ. I, Београд 1973, 109.

⁴⁸ *Leksik prezimena Hrvatske*, 724.

⁴⁹ М. Зјачић, види прим. бр. 22, 26.

⁵⁰ М. Грковић, *Имена...*, 177.

⁵¹ V. Putanec, *Prezimana sa dočetkom na -eo u hrvatskoj antroponimiji*, Rad JAZU, 315, 1957, 321.

⁵² Б. Дробњаковић, *Смедеревско подунавље и Јасеница*, СЕЗ, књ. 34, Београд 1925, 305.

⁵³ Р. Николић, *Околина Београда*, СЕЗ, књ. V, Београд 1903, 1027.

⁵⁴ Х. Шабановић, *Лепеница у првом столећу турске владавине*, Научно друштво СР БиХ, посеб. издања, књ. III, Сарајево 1963, 201.

⁵⁵ М. Филиповић, *Рама у Босни*, 98.

⁵⁶ *Барајево и околина*, Београд 1964, 15.

⁵⁷ М. Зјачић, види прим. бр. 22.

⁵⁸ В. Крстић — Н. Петровић, види прим. бр. 47, 142.

Код нас — необично ретка основа и једини сигурни пример представљало би презиме *Кротић*, запажено у Новој Градишци (само једном!),⁵⁹ у Шиду у Срему⁶⁰ и у Осијеку у Славонији.⁶¹

Našmysl? *Našmuž?* (864) — »servus«, Корушка (Аустрија). Двоструки наслов у овом чланку са знацима питања указује на колебање аутора у вези са читањем оригиналног облика *Nasmus*. Ову дилему лако решавамо помоћу историјске упоредне граматике словенских језика. Према еминентном словеначком историчару језика, Францу Рамовшу прасловенско *Ō* се у словеначком почело вокализovati у *O* тек у XI веку и облик *Našmuž* (<^{*}*Našmǫžь*) овде не стоји из два разлога. Прво што то није словеначки рефлекс који почиње тек од XI века (*Ō* > *O*), а друго — немачки писари су за *у* (*ы*) консеквентно углавном писали *u*. И сам аутор ово тврди на 201. страни када говори о историјско-фонетским променама: »Die Vertretung von ursl. *o* im Slowenischen ist *o*. In dem 945 belegten aslow. Namen *Zemibond* (ursl. +*Semibōdъ*) ist die Nasalität noch erhalten.« (подв. В. М.) Према томе, први облик *Našmysl* је много вероватнији, тим пре што је овакав антропоним на истом терену потврђен и у XIII веку.

О улози заменице *наш* не постоји ни један рад у српско-хрватској, у последње време, врло разгранатој ономастичкој литератури. Ова заменица, како се види из овог старог словеначког примера, могла је да служи као елемент за градњу сложених антропонима. Примери са нашег терена су карактеристични по томе што су изведени директно од заменице *наш*. Додуше, Јан Свобода помиње наше презиме *Нашмарих*⁶² (<наш + презиме Марић), али, рекао бих, да је ово усамљени пример. *Нашко* је лично име у Шибенику из 1386. године (*Nascius olim pater Rade*),⁶³ *Нашић* је презиме у Хрватском Карловцу и *Нашковски* на Ријеци у Хрватској.⁶⁴ Могућно је да данашњи топоним *Нашице* има у својој основи управо ову општесловенску заменицу и да је постао народном етимологијом на основу најстаријег облика *Nekche* из почетка XIII века.⁶⁵ Уосталом етимологија средњовековног насеља *Нашице* не би се могла решавати изоловано а да се не узме у обзир историјат истоименог топонима у Босни.

⁵⁹ Лексик презимена Хрватске, 339.

⁶⁰ „Сремске новине“ (Сремска Митровица) од 19. IV 1969, 2.

⁶¹ „Политика“ од 10. XII 1969, 22.

⁶² J. Svoboda, *Staročeska osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964, 95.

⁶³ I. Ostojić, *Prilog onomastici šibenskog kraja, dio prvi, antroponimi*, Krapina 1982 (?), 133.

⁶⁴ Лексик презимена Хрватске, 454; упор. и македонски топоним *Нашец* код Прилепа и село *Нашко* код Новгорода у Русији.

⁶⁵ D. Pinterović, *Povjest Našica*, Osječki zbornik, 14, Osijek 1954, 54—55.

Razmysl, ж (?) — »serva«? Корушка (Аустрија). Аутора доводи у недоумицу оригинални облик Razemuzza коме не може да одреди род, те неодлучно исказује мисао да је овде у питању старословеначки облик *Razmysl* (<⁺Orz-muslъ). Била би то врло необична форма женског имена на старо њ, а не на а! Уосталом, ја бих ово име овако разложио: ⁺Raz/um/⁺myslъ, јер на скраћени облик *Раз-* (<Разум) упућују наши примери: на првом месту овде је лично име Разоум из 1330. које не може бити „хришћанског“ порекла, како то читамо код Милице Грковић.⁶⁶ Али, много ближе по творби словеначком примеру стоји шибенско презиме *Размилић* (Раз/ум/⁺мил+ић).⁶⁷ Данашње сплитско презиме *Размиловић* треба такође сврстати у ову групу.⁶⁸ Примамљиво делује идеја да неке наше топониме и патрониме на *Раз* — придружимо овој групи, али то би изискивало појединачно истраживање ареала због врло могућег утицаја муслиманског ономастикона (упор. Раза, Разија, Разим и Разима).⁶⁹ Што се тиче облика на *Разум* —, треба истаћи да најстарији пример представља презиме *Разумић* записано у Сплиту 1187. године, па и два века касније у Задру и на острву Ластову. Форму са придодатим -ен (*Разуменић*) срећемо 1487. у селу Бужанима у Лици.⁷⁰ *Разумен* је као савремено лично име запажено у околини Лазаревца, а женска имена *Разумена*, *Разуменка* и *Разумка* треба схватити као феминизирани варијанте поменутог облика *Разум(ен)*.⁷¹

Sebedrag (864) — »Zebedrag, servus« у Корушкој (Аустрија), од себе (sich)+dorg (teuer). Занимљиву слику пружа мала хронолошка статистика у вези са првим делом *Себе-* и скраћеним *Се-*. Антропоними са почетним *Себе-* јављају се четири пута (*Себедрог*, *Себегој*, *Себемир* и *Себеслав*), а са *Се-* само два пута (*Себор*, *Сегард*). Поменути четири примера су из IX и X века, а ова два — из XIII века. Значи ли то да се скраћење *Себе* — у *Се* — десило после X или XI века? Питање је претешко, али га вреди макар поставити док се не пронађе решење на општем словенском антропонимијском плану.

Ко зна колико нам још изненађења може приредити лингвистика, а поготову ономастика која тек последњих деценија доживљава свој процват! Оваква упоредна истраживања, као и друга која се односе на сличну материју, имају, поред свих предности, и једну основну ману: нико од ономастичара и то нарочито са подручја српскохрватског језика не може бити сигуран да је у свој текст унео веродостојни компаративни

⁶⁶ М. Грковић, *Имена...*, 202.

⁶⁷ И. Остојић, *нав. дело*, 154.

⁶⁸ *Leksik prezimena Hrvatske*, 555.

⁶⁹ И. Смаиловић, *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*, Сарајево 1977, 427.

⁷⁰ В. Путанец, *види прим.* бр. 51, 330.

⁷¹ М. Грковић, *Речник...*, 168, 297.

материјал, јер он тек треба да се открије! Дечанске хрисовуље, на пример, постоје већ више од шест и по векова, а та огромна и непроцењива маса личних имена постала је приступачна научној јавности тек 1983. године! Дозвољавам себи да претпоставим да се на ма ком месту где се говори српскохрватски открију споменици (није важно које су врсте и на чему су писани!), који ће употпунити и нашу историју језика и наша знања о далеким временима. Консекветно овоме, не треба бити посебан визионар да би се изрекла проста мисао да се фонд личних имена код Лужичких Срба (чије се везе са Балканом тек проучавају) успешно упореди са јужнословенском ономастичком грађом која је у славистици позната као изразито словенска (то јест некалендарска) од најстаријих времена. Према томе, један *Себедраг*, *Себемир* и сл., за сада не постоји код нас, али то апсолутно не значи да га у будућности нећемо наћи у неким документима или на неком потпуно неочекиваном месту!⁷²

Sebēmir (864) — »servus«, Корушка (Аустрија).

Ни овог антропонима нема у нашем ономастичком фонду. Међутим, занимљиво је да се у књизи Герхарда Шлимперта појављује антропоним *Себеслав* из прве половине XIII века, а исто лично име налазимо и код нас, али с том разликом што је наше млађе за више од 700 година. Ова бројка која много значи у историји, нема такву тежину и у ономастици. Сигурно је да се сви научници ове струке труде да пронађу што старије примере, али у ономастици (па и у историји језика, наравно!) постоје и категорије које се не мере столећима. Та категорија је творба речи, овде конкретно, творба антропонима. Посматрано кроз призму овакве творбе, савремено лично име *Себислав* у Темнићу⁷³ указује на древну старину, иако је оно модерна креација неког непознатог кума из овог дела Србије. Другим речима, антропоним *Чедодраг* (види горе) је савремен, али је исто као и *Себислав* креиран на основу *модела* који сваки Словен одлично разуме, без обзира на то што је велики део словенских језика изгубио током историје оригинални облик својих сопствених имена.

Tvrdaš (864) — »servus«, Корушка (Аустрија).

На нашем терену постоје многобројне паралеле, па ћу навести само оне најзанимљивије. Прво, облик *Тврдаш* (моделски као *Милаш*, *Радаш*, *Драгаш*) не можемо евидентирати у нашој постојећој ономастичкој литератури, али треба исправити Кронштајнерову тврдњу да је овде у питању облик

⁷² Упореди презиме *Себемилац* у Пожешкој нахији 1821. године које у својој основи носи лично име +Себемил (Данило Вуловић, *Књажева канцеларија*, књ. I, Нахија пожешка, Државна архива Србије, Грађа, III, Београд 1953, 59).

⁷³ М. Грковић, *Речник...*, 177.

+*Tvrdačъ*, јер и у словеначком, као и у другим словенским језицима, постоје многобројни антропоници на — аš. Фонетизам је исконско словеначки, гачније јужнословенски у коме вокално *p* остаје на истом месту, у односу на лужичко и пољско *Tvard* — забележено код Шлимперта у XIV веку. Прво што би свако од нас помислио јесте то да овај алпски антропоним пореди са личним именом краља *Твртка* (Тврџко) из XIV века. Међутим, код нас постоје варијанте које су старије од овога. На првом месту истичем врло занимљиви композитум *Тврдоухат* из XI века⁷⁴ и то је можда један од најстаријих примера директне спреге између фразеологије и ономастике. „Тврд на ушима“ (метафора за глувог или наглувог човека) чуло се, дакле, и у далеком XI веку, па и данас. За разлику од многих антропонима из средњег века који својим унутрашњим садржајем указују на неки фразеолошки обрт, данас нама недокучиву анегдоту, пригодну згоду и слично (упор. у дечанским хрисовуљама: Свиноглав, Голозло, Голклас, итд.), наш *Тврдоухат* има солидну основу у фразеологизму који је преживео толике векове до данашњег дана. Презиме пак *Тврдоуст* (*Tverdouszti*) из 1720. у Бачкој,⁷⁵ исто тако, носи у себи неки фразеологизам или оно (можда) представља једноставно пародију на познати хришћански епитет *Златоуст* (*Χρυσόστομος*) али то ипак треба доказати на ширем материјалу. Узгред, и презиме *Милеуснић* звучи нелогично због самогласника *e* у другом слогу, али то није једина загонетка у односу на необухватни ономастички материјал нашег језика!

Techožit (864) — »servus«, Корушка (Аустрија).

Ни ово сложено алпско-словенско име нема свог пандана код нас, али постоје довољно старе паралеле и за један и за други део овог антропонима. Најближи му је, по линији творбе, наш *Техомил* из почетка XVI века, а затим *Тјешимир* из Биограда на мору из XI века (у латиничком облику *Tissimir*),⁷⁶ као и *Тъшимиръ* из дечанских хрисовуља из 1330. године;⁷⁷ овде се може придодати и лично име *Техоје* из 1250, антропоним *Техна* из 1070. године,⁷⁸ презиме *Теинац* из Даља крајем XVII века, итд. Мобилни сегмент *-жит* — је, исто тако, довољно бројно заступљен на нашем терену. Условни термин „мобилни“ је јасан: *-жит* може бити иза првог дела личног имена, али може бити и носилац (ако се тако може рећи) семантике ове неухватљиве сложене композиције. Упореди код нас: топоним *Житковац* (од личног имена +*Житко*), раније,

⁷⁴ Ономастика југославица, VII, 133—136.

⁷⁵ И. Јакшић, *Из пописа становништва Угарске*, Војвођански музеј, Прилози и грађа 3, Нови Сад 1966, 164.

⁷⁶ APj, XVIII, 171.

⁷⁷ М. Грковић, *Имена...*, 208.

⁷⁸ APj, XVIII, 171.

у XVIII веку Житина Село,⁷⁹ итд. Можда је ово прилика да се оживи једна мисао Милана Будимира о речи *жито*, која, бар до сада, није коментарисана у славистичкој литератури: „Грчки се жито звало *σῖτο* и *σῖτα*. Како је та реч у грчком *страна* (подвукао В. М.), могуће је да је словенског порекла...“⁸⁰ Додајем само најкраћи могући коментар: *жи-то* је именица постала од глагола *жити* (живети), врло полисемична у многим словенским језицима и, као што је овде потпуно јасно, јавља се често као словенски антропонимијски корен. Манастир *Житомислић* у Херцеговини, на пример, има у својој основи необично редак словенски антропоним ⁺*Житомисл* који, бар за сада, у таквом облику није потврђен ван наше територије.

Сѝрп (864) — »servus«, Корушка (Аустрија).

Необичан облик за мушко име, типа наших Рада, Влада, Брана. Постоје многобројне паралеле у нашем ономастичком систему, у коме су најстарији облици са Чрн —. О бојама у ономастици има прилично радова, мада не изразито посвећених антропонимији. Прилика је овде да се макар само укаже на привремени инвентар овакве семантике, јер пред собом имамо лично име из друге половине IX века које се односи на ову тему. Заступљен је скоро цео спектар, али је акценат (судећи по фреквенцији) ипак на основним бојама: Црнко, Црноје, Црнога; Белимир, Белислав, Беличко; Плавац, Плавко, Плавша;⁸¹ придев *зелен* се често јавља у сложеницама, али га има и у простим облицима: Зелен Отмашевић у Богишићевој збирци народних песама,⁸² Зелић од надимка *Зеле* у значењу *човек са зеленим очима* у Далмацији,⁸³ Зеленов у Шајкашкој из 1802. године,⁸⁴ Зеленовић у Рашкој,⁸⁵ Зеленбаба (и Зелембаба), Зеленгорић у Белици,⁸⁶ Зелентур надимак из XVIII века у Сарајеву,⁸⁷ итд.; презимена *Жутић* (село Деч у Срему)⁸⁸ и *Жутковић* у Херцеговини⁸⁹ упућују на антропониме ⁺*Жут* и ⁺*Жутко*, итд., итд. Оваква тема је, као што је већ наглашено, пре-

⁷⁹ Г. Елезовић, *Речник косовско-метохијског дијалекта*, Српски дијал. зборник, књ. IV, св. I, Београд 1932, 181.

⁸⁰ М. Будимир, *Са балканских источника*, Београд 67.

⁸¹ Сви примери су из *Речника* Милане Грковић.

⁸² Упор. Богишићев коментар: „Зелен Отмашевић, јамачно ради тога што у Турској само мухамедовци смију носити зелене хаљине, а тим је више то боја главе државе или вјере.“

⁸³ Ј. Ердељановић, *О пореклу Буњеваца*, Глас СКА LXXXIX, Београд 1930. 115—116.

⁸⁴ Г. Вуковић — Љ. Недељков, *Речник презимена Шајкашке* (XVIII и XIX век), Нови Сад 1983, 111.

⁸⁵ П. Петровић, *Рашка*, Гласник Етног. института САН, књ. II—III, Београд 1957, (регистар).

⁸⁶ С. Мијатовић, *Белица*, СЕЗ, књ. LVI, Београд 1948, 165.

⁸⁷ И. Смаиловић, *Надимци у Сарајеву у XVIII веку* — рукопис.

⁸⁸ „Политика“ од 30. V 1969, 29.

⁸⁹ Ј. Дедијер, *Херцеговина, антропогеографске студије*, СЕЗ, XII, Београд 1909, 229.

опширна, али и ових неколико реченица је довољно да се схвати важност за историју општесловенске ономастике.

Сѣрѣв? Сѣрѣј? (864) — »servus«, Корушка (Аустрија).

Будући да оригинални облик гласи *Zirneu*, аутору није потребан овај први знак питања, јер је Кронштајнерова етимологија сасвим на месту. То је старословеначко лично име *Сѣрѣј са врло ретким суфиксом — еј.

Tugomir (939) — »quidam Slavus, dictus Tugomir«.

Наше паралеле наведене су испод облика *Tug-la*.

Svevel (945) — власник у месту *Budistdorf* (Аустрија). Забележен је у облику *Zuevuel* и много касније (1394) као *Sueuel*. Позивајући се на антропоним *Svemysl* из XII века, Шлимперт разлаже овај пример: *Sve + vьљъ, али етимологију оставља ипак нерешену са образложењем да »+vel als Zweitglied sonst nicht in PN belegt ist«, мада као могућност наводи чешко лично име *Yele'ub* и *Veslav* као и наше Велимир. Међутим, овде бих ја и поред првог дела ове сложенице ставио знак питања. Ево зашто. Словеначка заменица *сав* гласи (а тако је гласила свакако и у X веку) *ves, vsa, vse*, па би се то име лако могло објаснити преко српскохрватског у каснијем времену, али не и преко словеначког. Пре ће онда бити да је први део овог композита истоветан са знатно млађим примером *Svemuysl* од заменице *svoъ, како то и Шлимперт наводи у својој књизи. *Vel-* је сигурно скраћено од неких личних имена на овакав слог, слично као што констатујемо и у нашим антропонимима типа *Всемир* и *Всерад* у дечанским хрисовуљама.⁹⁰

Namdrag (945) — »mancipium« око *Klagenfurt* (Аустрија). Необично занимљиво лично име, састављено од падежне конструкције личне заменице *ми* + распрострањени покретни сегмент -драг.

Нема паралела у нашем ономастичком систему.

Semibod (945) — *Zemibond*, *mancipium*, *Klagenfurt* (Аустрија).

Наше паралеле наведене су под чланком *Semil* (види стр. 226. овога рада).

Skorost (945) — »in loco *Budistdorf*« (Аустрија).

Аутор изводи етимологију од старословеначког **Skorost*, или непосредно од апелатива *skorostь* у значењу *брзина*, а Кронштајнерово објашњење да је оно постало од облика **Sьgorazdъ* оставља без коментара.

Основа *Скор-* је прилично добро заступљена у нашем ономастичком систему, али са суфиксом -ост нисам нашао ни један једини пример у нашем ономастичком корпусу, мада је овакав суфикс (као и у осталим словенским језицима апе-

⁹⁰ М. Грковић, *Имена...*, 167.

лативно присутан) антропонимијски редак. Упореди наше примере у вези са првим делом сложеног антропонима: *Скоремир* из Котора из 1326 (*matrimonium cum Score, filio Scoremiri*),⁹¹ *Скорковић* — презиме у Чајетини на Златибору⁹² (иста основа код Шлимперта — *Skorka* из 1310), *Скоросав* у Поменику манастира Беочина у Срему из XVII века,⁹³ *Скоровој*, *Скориша*, *Скороје*, *Скорота* у дечанским хрисовулама,⁹⁴ итд.

Dobroněga (945) — »in loco Budistdorf« (Аустрија).

Нормална словенска креација састављена од придева *добар* и апелатива *нега* (+*nega*), код Шлимперта ова друга реч у немачком преводу као *Zärtlichkeit, Wohlleben, Verzärtelung*.

Овакав облик код нас није забележен, али постоје многобројни примери и са придевом *добар* и са антропонимијским сегментом *-neg*.

Bud-st? (945) — записано у облику *Budist*, Клагенфурт (Аустрија). Шлимперт га пореди са чешким антропонимом +*Trěbest* и наводи Кронштајнерову етимологију +*Budiš*.

У овакој форми — без паралела у нашем ономастичком систему.

Budigoj (945) — Клагенфурт (Аустрија).

Многобројне су паралеле и за први и за други део овог сложеног антропонима, па и нема сврхе да овде наводим, само уз примедбу да горњи облик није код нас потврђен.

Gněvaš (945) — место Будистдорф у Аустрији.

Оваква основа је необично ретка у нашем ономастичком систему, али се могу навести бар три примера, од којих последњи можда и не спада у ову категорију. То су, на првом месту, топоним *Семегњево* на Златибору (<Семе+гњев) забележен први пут у XV веку, чији други део одговара овом словеначком примеру. Затим, ишчезли манастир *Гњевотин* код Крагујевца и лично име *Visigneo* из Задарског јеванђеља из далеког IX века које је двојачко објашњено у нашој ономастичкој литератури: Валентин Путанец као +*Višiněgъ*, а В. Михајловић као +*Višigněvъ*.⁹⁵

Stojgněv (955) — кнез Ободрита.

Паралеле су у претходном примеру.

Mistivoj (962—967) — »princeps Slavorum«, од +*мъstiti* + *вој*. Први део овог сложеног антропонима сачувао се код нас само у неколико примера и то само у презименима. Будући да нас упоредна граматика словенских језика учи да њ пре-

⁹¹ *Которски списи*, 43.

⁹² „Политика“ од 12. X 1974, 26.

⁹³ Поменик манастира Беочина — рукопис у Патријаршијској библиотеци у Београду, стр. 59а.

⁹⁴ М. Грковић, *Имена...*, 96.

⁹⁵ В. Михајловић, *Из топономастике Србије, (Чајетина, Семегњево, Бор)*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/1, Нови Сад 1971, 258—263, а нарочито фусноту бр. 19.

лази у а, онда су ови примери који следе потпуно јасни: *Масталић, Мастало, Мастелић, Мاستило*,⁹⁶ *Мастиловић*.⁹⁷ У основи ових наших презимена лежи ишчезли антропоним *Мьстѣ-исто као и горњи лужички пример, а реконструкцијом се лако изводи да су на нашем терену некада морали постојати овакви антропоними: Мьстѣ, Мьстаѣ, Мьстелѣ, Мьстило.

Koch-v-k? (971) — »sclavus«, од глагола *kochati* (воleti), мада облик, како тврди аутор, није потпуно јасан.

Глагол *kochati* у значењу *воleti* не постоји ни у апелативном, ни у ономастичком корпусу.

Slavnik (972) — »Zlaunic... locus in partibus Germaniae quem incolae Slavoniam cognomine dicunt.«. Судећи по овом латинском цитату, овде је у питању презиме, а не лично име. Директне паралеле код нас нема ни за име, ни за презиме, али зато постоје многобројне варијанте са кореном Слав.

Bolislav (973) — »nobilis Slavus«, околина Мекленбурга.

Најближе овом лужичком племићу јесте наше женско име *Болисава* забележено 1528. године у околини Београда,⁹⁸ док су остали облици са самогласником е у другом слогу: *Болеслава* — кћи Радашина Перчевића у Бијелој (Црна Гора),⁹⁹ *Болеславић* — презиме у Барањи,¹⁰⁰ итд.

Sajan? (975) — »servus Chagan nominatum«.

Знак питања у глави чланка је уместан, јер у оригиналу у другом слогу постоји сугласник G.

Ако је ауторова реконструкција тачна, онда није тешко навести наше паралеле од основе *чај* — које се најбоље могу видети у мом чланку о пореклу нашег топонима Чајетина (види фусноту 95).

Mistidrag (938) — »Princeps Winulorum erant Mistiwoi et Mizzidrag«.

Наши примери — у чланку *Mistivoj*.

Pribyslav (око 990) — »Prebislavus (sclavus)«.

Паралеле — у чланку *Pribina*.

Dobromir (992) — «... a venerabili seniore Dobremiro, Fürst der beiden Lausitzen«.

Једно од врло честих општесловенских имена, код нас потврђено већ 1070—1073. у латиничкој графици, касније, 1222—1228 (*Добромирь*),¹⁰¹ као и у дечанским хрисовуљама из

⁹⁶ Речник САНУ, XII, 170, 174.

⁹⁷ Види мој чланак *Miscellanea etymologico-onomastica*.

⁹⁸ X. Шабановић, *Турски извори за историју Београда*, књ. I, св. I, Катастарски пописи Београда и околине 1476—1566, Београд 1964, 91.

⁹⁹ П. Шеровић, *Бијела у Боки Которској, старине и поријекло становника*, Споменик САН, CV, Одељ. друштв. наука, нова серија, 7, Београд 1956, 182.

¹⁰⁰ Д. Поповић, *Становништво Барање крајем XVII века*, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, V, Сремски Карловци 1932, 365.

¹⁰¹ APJ, II, 526.

1330. године.¹⁰² Према томе, за лично име овога кнеза „обе Лужице“, има довољно потврда у нашем ономастичком систему.

Sebëgoj (993) — »Quidam Sclauo Zebegoi nominato«.

Види коментар у чланку Sebëdrag.

Chotemysl (993) — »in insula Chotemuizles«, код Поздама.

У оваквом облику није забележено у нашим језичким споменицима, али постоје варијанте, то јест, скраћена лична имена и од прве, и од друге основе: *Хотањ* — топоним у Попову у Херцеговини¹⁰³ (Chotan+јъ), *Хотаиш* — лично име у Вуковом Рјечнику, *Хотинац* — топ. код Бихаћа и *Хотиновци* код Травника у Босни¹⁰⁴ (<+Chotinъ), *Хотиш* — микротопоним у близини села Ржане из 1330. године¹⁰⁵ (<+Chotišъ); лично име *Мислав* (Mislauus, у абл. Muisclavo) забележено је у латинским исправама још у IX веку, а његов континуанс налазимо чак и у XX веку у облику *Миславовић*¹⁰⁶ (узгред, за овакво лично име знао је и Тихомир Остојић који га је прикључио свом списку народних имена из 1895),¹⁰⁷ Мыслетикъ је облик (вероватно очинство) из XV века на територији средњовековне Србије, *Мислетићи* — топоним у Далмацији, *Мислина* — насељено место, такође у Далмацији, итд. Једном речју, има доста примера (и то врло старих) који потврђују други део ове лужичке сложенице.

Bolil'ut (994) — »miles«, околина Бранденбурга. Аутор га изводи од прасловенског +bolъjъ, +bole (größer, mehr) + +ljutъ (wild, streng).

За разлику од чешког и пољског антропонимијског фонда који су сачували исто овакво име, у нашем корпусу оно у оваквом облику не постоји, али, као и у претходном примеру, оба сегмента се јављају на нашем језичком подручју. Придев љут има у нашем језику двојаку семантику: појављује се као географски термин (у значењу *криш*, *стење*) и као антропонимијска основа која упућује на стање љутитости. Према томе, топоним Љути До у Дабарском пољу,¹⁰⁸ или Љути Долац у Херцеговини,¹⁰⁹ немају у својим основама антропонимијску, већ географско-терминолошку функцију. Међутим, презиме *Љутић* у, рецимо, Темнићу¹¹⁰ или у Војном Селу код Плава,¹¹¹

¹⁰² М. Грковић, *Имена...*, 173.

¹⁰³ М. Филиповић — Љ. Мићевић, *Попово у Херцеговини*, Научно друштво БиХ, Дјела, књ. XV, Сарајево 1959, 191.

¹⁰⁴ APj, III, 653—654.

¹⁰⁵ М. Грковић, *Имена...*, 153.

¹⁰⁶ APj, VI, 761.

¹⁰⁷ М. Грковић, *Речник...*, 137.

¹⁰⁸ П. Побајић, *Дабарско поље у Херцеговини*, „Насеља“, књига 34, Београд 1954, 41.

¹⁰⁹ Ј. Дедајер, види прим. бр. 89, 382.

¹¹⁰ Д. Јоксимовић, *Адресар Моравца у Београду, Темнићски зборник*, II, Београд 1934, 99.

¹¹¹ „Политика“ од 25. I 1981, 35.

ни у чему се не разликује по линији творбе од имена древног словенског племена *Љутићи*, познатог из „Побести временнх лет“; *Љутица* Богдан је познат из наших народних песама и можда је и био војвода цара Душана,¹¹² али у овом случају је мање важна хронологија — у његовом надимку лежи управо основа која нас занима. То исто важи и за данашње село *Љутице* у поречју Тамнаве које је евидентирано 1528. године,¹¹³ као и за истоимено насеље у Ужичкој Црној Гори.¹¹⁴ Антропоним *+Љутоје* се без икакве творбене тешкоће може реконструисати на основу презимена *Љутојевић*, како је то давно констатовао Тома Маретић,¹¹⁵ итд. Све у свему, за овакву антропонијску основу има довољно потврда на нашем језичком подручју.

Nakon (1000) — »*Naccon* (princeps Winulorum)«.

Аутор је сигуран само за реконструкцију префикса *+Na*, а за други део сложенице претпоставља да би то могао бити *+konь* са позивом на староруско кон у значењу »*Grenze, Anfang, Ende*« и на чешки израз *dokona* — »*bis zum Ende, gänzlich*«. Ово би име, дакле, слободно преведено, гласило *човек на граници*. Не бих се сложио са оваквом етимологијом, јер се на основу нашег језичког материјала може доћи до другачијих резултата. Наслов чланка би, по мени, морао да гласи *Накоћ*, а не *Nakon*, јер је очито да тај писар почетком првог миленијума, као несловен, није имао у својој језичкој свести општесловенски палатални сугласник *њ*, а, узгред речено, није га могао ни графички приказати. Шлимперт је могао применити исти поступак као и код примера на *L'ub* — и *-l'ub*. У нашој ономастичкој литератури постоји један пример који се дивно уклапа у ово напред речено, али, на жалост, није сигуран, јер поред њега стоји знак питања. Реч је о презимену *Наконић* у селу Дијанковац код Крижеваца,¹¹⁶ али оно је потпуно усамљено у односу на енормни корпус хрватских презимена и, као што рекох, још је под знаком питања. Но, у сваком случају, ја бих име овог лужичког принца повезао са апелативом *коњ* (*equus*). Будући да нисам у стању да приведем ниједан наш пример из антропоније, послужићу се етнолошком литературом, тачније, апелативном лексиком. Полазим од тога, понављам други пут, да се у другом делу ове сложенице налази општесловенски апелатив *коњ*. Није ми била доступна лужичка етнолошка литература у вези са свад-

¹¹² Д. Костић, *Тумачења друге књиге Српских народних песама Вука Ст. Караџића*, додатак IV државном издању, Београд 1937, 58.

¹¹³ *Шабац у прошлости*, Шабац 1964, 209.

¹¹⁴ Љ. Павловић, *Ужичка Црна Гора*, СЕЗ, књ. XXXIV, Београд 1925, 94.

¹¹⁵ Т. Маретић, *О народним именима и презименима Хрвата и Срба*, Рад, књ. 82, Загреб 1886, 121.

¹¹⁶ *Leksik prezimena Hrvatske*, 454.

бама, али претпостављам, уз велику дозу опрезности, да је и код њих постојао обичај такозваног *накоњчета*. Према нашим подацима *накоњче* (+па-коњ-че) је: „Мушко дијете што се по обичају да дјевојци *на коња*, кад је сватови доведу пред младожењину кућу.“¹¹⁷ Не видим препреке да се неко новорођенче овако (или слично) назове, тим пре што у овој истој књизи Герхарда Шлимперта постоје и следећа имена: *Коноплат* (онај који плаћа коња), *Коњуш* и *Коњут* из XIII и XIV века, а да и не наводим наше примере типа *Коњевић*, *Коњачић*, *Коњанчић*, итд.

Dragomira(a) (крај X века) — »Wratizlau... ducens uxorem nomine Dragomir, ex provincia Sclavorum paganorum, que Ztdor dicitur«.

Сасвим је јасно да је овде у питању грешка писара, јер се у свим словенским језицима женска имена завршавају на -а.

Наше женско име истог облика налазимо тек 1852. у Вуковом Рјечнику, али је зато мушко име *Драгомир* потврђено 850-896. године у списима писаним латинским језиком¹¹⁸ и у XIII веку на ћирилском подручју као очинство Драгомирик и Драгомировик у дечанским хрисовуљама.¹¹⁹

Kvas (крај X, поч. XI века) — написано као Quasa, Quaz, Quuaz.

Аутор се задовољава навођењем значења у пољском, чешком и доњолужичком језику, не улазећи у семантику самог антропонима.

Мора се признати да је у наше време, после више од 19 векова, претешко одредити мотив зашто би се неко новорођенче (без обзира на то у ком делу словенског света то било) назвало *Квас*, данас свима нама познато да је то безазлено пиће са минималним процентом алкохола. Међутим, ни ово није тачно. Дубинска анализа језика упућује нас, као и увек, на прави траг. У пољском језику *kwas* значи и *побуну*, *непријатељство*, па чак и *мржњу*, а у доњолужичком — *свадбу*. Не цитирајући значења из других словенских језика, мислим да је довољно истаћи да је *квас* у овој далекој прошлости представљао *опојно пиће*,¹²⁰ јер се само тако могу објаснити значење у пољском и доњолужичком језику. Међутим, опет смо на почетку. Зашто би родитељи дали овакво име детету, без обзира на то да ли је у питању жестоко или некакво друго пиће? Будући да у нашем ономастикону постоји доста паралела са овом основом, пожељно би било и пронаћи семан-

¹¹⁷ Вук Стеф. Карачић, *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, у Београду 1898, 405.

¹¹⁸ APJ, II, 752.

¹¹⁹ М. Грковић, *Имена...*, 176.

¹²⁰ Упор. старословенско *квасъникъ* у значењу *пијанац*.

тичко решење за овакву креацију, која је подједнако важна и за историју лужичких језика, и за историју нашег, српско-хрватског језика. Али, није ово једина енигма у ономастици! Ево наших примера: *Квас* — презиме најраспрострањеније у Негославцима код Вуковара, *Квасчевић*, *Квасић*, *Квасина*, *Квасинић*, *Квасинович* — сви у Хрватској.¹²¹

Малаша, ж (крај X века) — у Мерзбургу.

Овакав облик могао би бити и мушког и женског рода. Етимологија је у вези са прасловенским придевом *+malъ* (мали), разложено као Мал+аш+а (упор. наше Радаш, Милаш, Драгаш и сл.). Наша једина паралела би била *Милашић* — презиме у Хрватској, најраспрострањеније у околини Чаковца. Других паралела нема.

Prebor (крај X века) — »*acolitus*« у матрикули умрлих града Мерзбурга.

У нашем ономастичком систему постоје примери са префиксом Пре- (од прасловенског *+per-*, али нема оваквог облика). Упореди: *Предраг* (*+Per-dorgъ*), *Прељуб*, *Премил*, *Прерад*, *Пресил*, итд.

Un-ka, ж (крај X века) — податак из матичне књиге умрлих града Мерзбурга, записан у облику *Vnuka*, *Vnaka*, *Vnesa*. Аутор сматра да је овде у питању скраћени облик од сложених имена *Uněmir* (1260), *Uněslav* (1194), *Unidaržic* (1223).¹²²

Заиста је тешко одредити која се основа крије у овом лужичком женском имену, јер код нас постоји и презиме *Унић* и *Унковић*, а ово последње би могло бити и од облика *Хунковић*.

Vęceslav, (крај X века) — књига умрлих у Мерзбургу.

Судећи по „Лексику презимена Хрватске“ у коме не постоји ни једна једина форма која би почињала са *Већ* — а знајући да *Већеслав* припада католичком светачком фонду, рекло би се да је оно свакако увезено из западних словенских католичких крајева.

¹²¹ *Leksik prezimena Hrvatske*, 353.

¹²² *Исто*, 382.

**ANTHROPONYMES SLAVES DU VIIe AU Xe SIÈCLE DANS LES
SOURCES ALLEMANDES EN COMPARAISON AVEC NOS BASES
ONOMASTIQUES**

Résumé

Dans le présent article l'auteur compare les anthroponymes slaves provenant du territoire de la Lužica ancienne et de la Slovénie avec notre fonds onomastique historique et moderne dans la période depuis le VIIe siècle jusqu'au Xe siècle inclusivement. Dans le travail ont été utilisés les exemples suivants: Dervan (631—632), Vyšan (789), Dragovit (789), Sporuna (791), Tal-ljub (791), Dražko (798), Samela (805), Semil (805), Miloduch (806), Čedrag (817), Ljub (823), Milogost (823), Tunglo (826), Gostimysl (844), Pribyna (847), Cistibor (857), Cimysl (839), Dobemysl (862), Betaneo (864), Byla (864), Volat (864), Dražma (864), Krotila (864), Našmysl (864), Razmysl (864), Sebedrag (864), Sebemir (864), Tvrdoš (864), Těchožit (864), Čirn — (864), Čirnev (864), Tugomir (939), Svevel (945), Namdrag (945), Semibod (945), Skorost (945), Dobronega (945), Bud-st (945), Budigoj (945), Gněvaš (945), Stojgnev (945), Mistivoj (962), Koch-v-k (971), Slavnik (972), Bolislav (973), Čajan (975), Mistidrag (983), Pribyslav (990), Dobromir (992), Seběgoj (993), Chotěmysl (993), Bolil'ut (994), Après (1000) Dragomir (fin du Xe siècle), Kvas (fin du Xe siècle), Malaša (fin du Xe siècle) Prebor (fin du Xe siècle), Un-ka (fin du Xe siècle), Večeslava (fin du Xe siècle)